

Borut S. Pogačnik*

Pisava in današnji čas**

Handwriting and the present day

Uvod

Ali je v času, ki smo mu priča, še lahko optimistično govoriti o razvoju pisave v prihodnje? Verjetno ne, saj se pisava počasi in tiho poslavlja in odhaja iz našega življenja. Vse manj si rokopisno čestitamo in voščimo, vse manj rokopisno pišemo dnevnik in svoja sporočila najbližjim, pa tudi tistim malo bolj oddaljenim. Vendar so še nekateri svetilniki pisav, kot so pesniki in pisatelji, ki s svinčnikom v roki najdejo pravo misel in rimo. Eden takih, ki še vedno pišejo s svinčnikom, je tudi slovenski pesnik Niko Grafenauer. Pa še nekaj jih je, ki šele, ko zagledajo klasični svinčnik, vzburijo svoje možganske celice, v katerih se skrivajo nove črtice, romani ali filmski scenariji. Bati se je, da bodo računalniki okrnili delovanje naših možganov, saj središča za pisanje ne bodo več povezovala novih inteligenčnih polj, ki so ob vsakokratnem pisanju primerno vzdražena in povzročajo nove povezave med nevroni. Zmotno je razmišljanje, da bomo z nenehnim podaljševanjem časa ob računalniku in povečevanjem števila udarcev po tipkah omogočili nov razvoj možganov. Prej nasprotno, saj bomo s tem za večno okrnili centre, ki so odgovorni za sooblikovanje človekovega izraza.

Leta 1917 je Ludwig Klages, utemeljitelj tako imenovane nemške šole v grafologiji, označil pisavo kot element izraza ter grafologijo kot eno od znanstvenih disciplin s področja izrazne psihologije. O Ludwigu Klagesu mi je večkrat kaj povedal pokojni dr. Anton Trstenjak, ki ga je zelo slavil in častil ter celo sam povabil na predavanje o grafologiji v Maribor leta 1952. Klagesov prispevek k psihologiji pisave je predvsem v tem, da je pričel v nasprotju s t. i. francosko šolo v grafologiji dialektično ocenjevati vsako pisno manifestacijo ter je različne vezalne oblike pisav, ki so v kotih, arkadah, girlandah in nitih, ocenjeval tako pozitivno kot negativno, odvisno od oblikovnega nivoja (Formniveau).

* Borut S. Pogačnik, univ. dipl. sociolog in psihoterapevt, raziskovalec pisav, e-pošta: borut.s.pogacnik@gmail.com

** Besedilo je krajši zapis predavanja, ki ga je imel avtor leta 2013 na simpoziju Pišem, torej sem!.

Žal pa je imel Ludwig Klages tudi veliko senco, ki se je pokazala leta 1944, ko je kot docent za filozofijo na univerzi v Berlinu zapisal, da se »manjvrednost židovske rase vidi že v njihovi pisavi«. S tem je veliko prispeval k holokavstu in splošnemu odnosu nemškega naroda do Judov. Res je sicer, da so do takrat v koncentracijskih taboriščih večino Judov že upepelili, vendar pa je gotovo velik tudi Klagesov prispevek k izginotju še preostalih, ki so bili takrat še v taboriščih. Takšno »znanstveno stališče« pomembnega karakterologa, filozofa in intelektualca je za vedno podrlo vsakršno dobronamerno ocenjevanje Klagesovih del.

Zaton pisav se je nekako pričel že z uvedbo pisalnih strojev, še prej pa z Gutenbergovim izumom tiskarskega stroja v sredini 15. stoletja. Do takrat so se namreč celo knjige pisale ročno in je bila vsaka unikatni izvod. Pričetek Gutenbergove galaksije je sicer nekoliko zamajal primarni pomen pisav, vendar še ni posegel v pisavoslovje tako močno kot računalniško kibernetična revolucija konec 20. stoletja; nikakor pa ne tudi zaradi dejstva, da je bila pred izbruhom francoske revolucije leta 1789 pismena manj kot tisočinka prebivalstva. Šele s šolsko obveznostjo je prišlo do pravega izbruha znanja pisanja, ko je postala pisava edini mogoč način obvladovanja kakršnega koli znanja.

Razlika med grafologijo in forenzičnim preiskovanjem pisav

Že od začetka prve abecedne pisave, ki jo pripisujemo Feničanom približno 1500 let p. n. š., pa prek Grkov in Rimljanov vse do srednjega veka opazamo, da se je ob čistem namenu uporabe pisave takoj porodila tudi sposobnost njenega ponarejanja. Grški in rimski opisovalci takratnega časa nam poročajo o številnih ponaredbah oporok, zadolžnic in celo literarnih del. Tako se je pričelo oblikovati forenzično preiskovanje pisav, ki takrat še ni nosilo takšnega imena, vendar pa je šlo prav za takšno ocenjevanje sumljivih besedil in njihovih dodatkov.

Večkrat se še dandanes marsikdo nepravilno izrazi, ko pravi, da bo poiskal grafologa, da mu bo povedal, ali je podpis na oporoki ali kakšni drugi listini pristen ali ne.

Ob tem je treba reči, da je grafologija, kot smo že prej omenili, ena od vej izrazne psihologije, vendar le v kontekstu opisovanja značajskih lastnosti določene osebe. Tako jo tudi opredeljuje Slovar slovenskega knjižnega jezika.

Forenzično preiskovanje pisav pa je ugotavljanje morebitnih istovetnosti ali različnosti med različnimi pisavami. Pri tem izvedenci za to področje izhajajo iz aksioma ali vprašanja, ki ga jim mora postaviti tisti, ki želi preskusiti kakšen tak dokaz in sicer: »Kaj dokazuje, da je nekdo pisec nečesa, če je, oziroma kaj dokazuje, da ni, če ni?« In prav izvedenci za področje forenzičnega preiskovanja pisav, morajo odgovoriti na takšno vprašanje. V teh primerih ne gre za ugotavljanje značajskih lastnosti iz pisave.

Mešanje prvega z drugim je seveda nevdržno, saj vemo, da ima lahko nekdo v pisavi veliko izraženih znakov nepoštenosti, pa nikoli ne bo prestopil črke zakona niti ne bo prestopil svojega moralnega imperativa.

Ker se mi zdi, da se ti pojmi večkrat mešajo celo v pravosodju, je treba na to opozoriti.

*Borut S. Pogačnik
predava na simpoziju
Pišem, torej sem!
(foto N. Dolinšek)*

Najprej je bila podoba

Večina pisav se je razvila iz podob. Jamske slikarije iz evropskih, ameriških, avstralskih in afriških jam in votlin izpred dvajset tisoč let pričajo, da se je naš še manj ozaveščeni prednik želel predstaviti v svojem času in prostoru s slikarijami, ki so upodabljale večino lovnih živali ali pa posamične dogodke iz tedanjega življenja. Iz podob so se tako v Mezopotamiji razvili tudi prvi piktogrami in podobe so bile tudi sestavni del egipčanskih hieroglifov.

Ob tem povejmo, da je kasnejšim raziskovalcem tovrstnih pisav predstavljala težavo prav smer prikazovanja oziroma sledenja, saj si slike niso vedno sledile od leve proti desni, ampak so se lahko tudi stolpčno spuščale ali pa se izmenjevale na način bustrofedona ali kakor so temu rekli Grki: kakor se obračajo voli na njivi. Pri egipčanskih hieroglifih pa je bila pomembna tudi usmeritev obraza oziroma glave živali. Pisava je namreč v nekaterih primerih potekala v smeri kljunov ali človeških ust.

Carl Gustav Jung postavlja nastanek pisave v isto obdobje kot oblikovanje tako imenovane človeške zavesti. Ob tem je treba povedati še nekaj o zanimivostih pisnega prostora, saj ta ustreza sanjskemu ali vsakršnemu prostoru gledališča in filma, to je, da so preteklost, pasivnost, mati, »jaz« in introvertiranost na levi strani, medtem ko so prihodnost, aktivnost, oče, »ti« in ekstrovertiranost na desni strani vsakega takega prostora.

To zlasti velja za naše, od leve proti desnim usmerjene pisave, kot so vse latinične, gotske in cirilične, skratka pisave našega evropskega prostora.

Štiri vezne oblike

Že prej sem omenil štiri vezne oblike, ki so: girlande, arkade, koti in niti. Girlande so odprti loki, arkade pa zaprti loki izvedb. Koti so popestreni še z različnimi črtami in podčrtovanji, niti pa predstavljajo različne sploščene vijuge. V posameznikovi pisavi lahko prevladuje en tip tovrstnih izvedbenih rešitev, lahko pa uporabi hkrati dva ali celo vse štiri. Pri tem moramo upoštevati, da se več ali manj vsi oddaljimo od šolskih predlog, ki so bile predpisane v času našega osnovnošolskega izobraževanja. Vsaka država predpiše svojo šolsko predlogo za učenje pisanja.

Šolska predloga je pomembna tudi v nadaljnjem razvoju pisca, saj mu služi kot temelj preoblikovanja pisave. To preoblikovanje pisave se kaže v samoniklosti. Samoniklost je tista posebnost naših pisav, ki kaže, koliko smo bili sposobni predruščiti in preoblikovati šolsko predlogo tako, da je še vedno čitljiva. Samoniklost je seveda tudi znak razvoja inteligenčnih sposobnosti pisca. Varno ostati znotraj šolske predloge nikakor ni znak razvojno zaostale osebe, ampak bolj kaže na plašč zasebnosti, ki si ga je nekdo nadel, da bi ne mogli na ta način pogledati v ozadje njegove osebne strukturiranosti.

Lepopisna pisava, ki ji pravimo tudi dunajski duktus, samostanska pisava in tako naprej lahko ostane imanentna pisava nekoga skozi vsa razvojna in časovna obdobja do smrti. Res pa je, da nam ne ponuja vpogleda v piščev razvoj in nam ne daje možnosti ugotavljanja njegovih značajskih lastnosti. Dandanes se s tem fenomenom še vedno srečujemo, zlasti pa je to očitno za osebe, ki so inteligenčno povsem razvite, a so morda nekoliko avtarktične. Včasih lepopisno ali šolsko pisavo srečamo tudi pri osebah z avtizmom.

Osebe, ki so razvile tako »samoniklo« pisavo, da je tudi same ne znajo več brati za sabo, pa so milo rečeno nevljudne, saj s tem ne omogočajo bralcu svojih zapisov, da bi jih lahko prebral. O piscih receptov za zdravila pa si lahko mislimo svoje!

Trije nakloni pisav

Vse naše latinične in cirilične pisave poznajo tri vrste naklonskega kota, po katerem tudi te pisave imenujemo. To so: desnopoševna, pokončna in levopoševna pisava.

Desnopoševna pisava je tista, ki se pač nagiba proti desni strani. Bolj ko je naklonjena proti desni, bolj je desnopoševna. Običajno so to pisave med kotoma 80 in 45 stopinj. Njihov psihološki pomen je v tem, da od jaz-a, ki je na levi strani pisnega prostora, hitijo k ti-ju, ki je na desni strani pisnega prostora. Govore o tem, koliko smo tudi »naklonjeni« drugemu ali ti-ju. Tako jih obravnavamo kot izraz močnejše emocionalnosti, včasih, ko je naklon večji, tudi fanatičnosti ali pretiranega zanimanja za drugega.

Pokončna pisava pa se giblje okoli 90 stopinj naklona, kar pomeni, da je skoraj navpična. S psihološkega vidika govore pokončne pisave o bolj izraziti razumski osebnosti, ki ostaja bolj emocionalno intaktna, a hkrati dovolj stabilna, da laže prenaša stresnost vsakdanjega življenja.

Levopoševna pisava pa zaradi svoje »vrženosti nazaj« nakazuje umik k jaz-u, preteklosti, pa tudi pasivnosti. Je znak odmika od vrvenja življenja in hkrati označuje iskalca, ki išče odgovore na svoja številna življenjska vprašanja. V času pubertete smo vsi bolj ali manj uporabljali tovrstno pisavo. Verjetno zato, ker smo se podali na pot iskanja notranjih odgovorov. Nekateri so na tej poti ostali in kažejo s tem nekakšno defenzivno držo ali »ježevo pozicijo« v odnosu do življenja.

Kot smo že omenili, nobena od veznih oblik pa tudi naklonskih vrst pisav ni niti dobra niti slaba. Vse je odvisno tudi od siceršnjega konteksta drugih znakov v pisavi, ki jih danes zaradi kratkega časa ne moremo podrobneje predstaviti. Sem gotovo še spadajo vse tri slike pisav, ki zajemajo: oblikovno, gibalno in prostorsko sliko pisave, kot sta jih dobro opredelila Bernhard Wittlich in Rudolf Heiss.

V slovo pisavi

Kakor že pisava odhaja iz našega vsakdanjega življenja, pa bo kot nabor grafemov verjetno še nekaj desetletij ostala na naših računalniških in drugih zaslonih ter bo še vedno prepoznavna in sporočevalna, čeravno v njej ne bomo več videli posebnih značajskih lastnosti, ki nam jih ta hip, kadar in kot je napisana, še kaže.